

THORN

Inhoudsopgave

1. Inleiding
 2. Bodemgesteldheid
 3. Grondgebruik 3.1 Agrarisch
 3.2 Niet-agrarisch
 4. Infrastructuur 4.1 Wegen
 4.2 Waterlopen
 4.3 Spoorlijnen en tramlijnen
 5. De gemeente Thorn
 6. Conclusies
- Literatuurlijst
- Kaartmateriaal

Gemeentebeschrijving Thorn

1. Inleiding

1.1 Gemeente Thorn

p.a. Wijngaard 8

6017 AG Thorn

Provincie Limburg

Inventarisatiegebied Midden-Limburg

Aantal inwoners : 2625 (16-05-1988)

Oppervlakte : 6,79 km²

Onderdelen : Baarstraat, Sandfort (ged.gemeente Thorn-
ged. gemeente Hunsel), Thorn.

1.2 De gemeente Thorn, deel uitmakend van het

inventarisatiegebied Midden-Limburg, wordt aan de noordzijde begrensd door de gemeenten Hunsel en Grathem.

Oostelijk van Thorn liggen Heel en Wessem. De zuidelijke begrenzing wordt gevormd door Stevensweert en de Nederlands-Belgische rijksgrens. De westelijke begrenzing tenslotte wordt gevormd door de Nederlands-Belgische rijksgrens en de gemeente Hunsel.

De gemeentegrenzen van Thorn hebben vanaf 1850 tot op heden geen wijzigingen ondergaan.

De oude kern van Thorn is aangewezen als beschermd stadsgezicht.

2. Bodemgesteldheid

2.1 De gemeente Thorn is gesitueerd op de westelijke Maasoever, waar het laagterras van de Maas overgaat in het middenterras. De kern Thorn ligt op de overgang van het rivierdalgebied en de hogere zandgronden. Het gebied ten zuiden en ten oosten van de kern Thorn bestaat uit rivierklei. In dit gebied vinden we tevens enkele diluviale zandopduikingen. Ten westen van deze kern bevindt zich het Vijverbreek, een broekbosgebied dat zich verder uitstrekt op Belgisch grondgebied. Ten noorden en noord-westen van de kern Thorn vinden we hogere zandgronden. Vanaf 1943 vinden in de zuidoosthoek der gemeente ontgrindingen plaats. Hierdoor zijn enkele waterplassen ontstaan.

3. Grondgebruik

3.1 Agrarisch

De gemeente Thorn maakt deel uit van een van de vruchtbaarste gebieden van Noord- en Midden-Limburg. Op de rivierklei langs de Maas en de Thornderbeek vinden we weilanden met maasheggen en populieren. Het betreft hier rivierklei van een bijzonder zware kwaliteit, enigszins löss-achtig. Tot 1914 werd Thorn op grond van deze situatie in de literatuur tot Zuid-Limburg gerekend. De hogere zandgronden ten noorden en ten noordwesten van de kern Thorn behoren tot het oude bouwlandgebied. Ten westen van Thorn bevindt zich een moeras-broekbosgebied, terwijl we ten zuiden en ten oosten van deze kern twee akkerbouwgebieden aantreffen met randbebouwing.

Tot 1850 overheerste de veeteelt in voor Limburgse verhoudingen nogal sterke mate. Daarna werd korte tijd overgeschakeld op de akkerbouw. Omstreeks 1880 kwam het accent weer op de veeteelt te liggen. Het bodemgebruik van omstreeks 1970 verschilde weinig van dat een eeuw eerder.

In het eerste kwart van de 19e eeuw was het agrarisch bodemgebruik niet veel anders georganiseerd.

Langs Maas en Thornderbeek lagen weilanden. Het gebied tussen Thornderbeek en Maas en de streek ten noorden en noordwesten van de kern Thorn was in gebruik als akkerland. Ten westen van de kern Thorn bevond zich een groot moerasgebied. In het gebied ten noordwesten van het stadje en rond de kern Baarstraat lagen weilanden afgewisseld met akkerland en percelen bos.

In de jaren dertig van deze eeuw was het beeld slechts incidenteel iets gewijzigd. Het moerasgebied Vijverbroek behoorde sinds de scheiding der beide Limburgen in 1839 nog slechts gedeeltelijk tot het Nederlands grondgebied, namelijk een smalle strook langs de Ittersebeek. Het grootste deel van dit gebied behoorde nu aan België. Weilanden bevonden zich langs de Itterse/Thornderbeek en in het gebied ten noordoosten van de kern Thorn. In dit gebied lagen ook enkele bospercelen.

Thorn kende tot 1940 in hoofdzaak gemengde landbouwbedrijven. Bij de akkerbouw lag de nadruk op de graanteelt en de produktie van gewassen voor de veevoeding. Daarnaast werd aandacht aan de suikerbietenteelt besteed.

3.2 Niet-agrarisch

Nijverheid en industrie

Thorn kende al vroeg een kleiwarenindustrie van enige omvang. De eerste dakpannenfabriek dateerde van 1740, en lag ten

noordoosten van de kern Thorn. In de jaren zestig van de vorige eeuw telde de gemeente een viertal pannenbakkerijen. Naast de reeds genoemde bevond zich nog een bedrijf direkt ten oosten van de kern Thorn, en een bedrijf even ten noorden van dit stadje. De klei werd in de nabijheid van de Thornderbeek gewonnen.

Aan klei voor dakpannen worden hoge kwaliteitseisen gesteld. Zodoende treft men dakpannenfabrieken in kleinere aantallen aan dan steenfabrieken die lagere eisen stellen aan de grondstof. De vestiging van ondernemingen die dakpannen produceren is dan ook ten nauwste gebonden aan de vindplaatsen van deze grondstof.

Halverwege de jaren dertig bezat Thorn nog slechts een grote dakpannenfabriek, gelegen direkt ten oosten van de kern Thorn. Daarnaast lag even ten zuiden van de Thornderbeek een steenfabriek. De dakpannen- en steenfabriek waren beiden aan verharde wegen gesitueerd, hetgeen de aan- en afvoer van grondstoffen en eindprodukten ten goede kwam.

Delfstoffen

Sinds het laatste kwart van de achttiende eeuw wordt in Thorn klei gewonnen ten behoeve van de dakpannen- en steenfabrieken. Dit gebeurt in de direkte nabijheid van de fabrieken.

Vanaf 1943 wordt op het grondgebied van de gemeente Thorn grind gewonnen. Deze grindwinning vindt plaats in de dalbodem van de Maas in de zuidoosthoek van de gemeente. Dit gaat ten koste van landbouwgronden en met name van de weilanden, maar vormt een stimulans voor de recreatieve activiteiten, hetgeen ten dele aansluit bij de toeristische hausse in het monumentenstadje.

4. Infrastructuur

4.1 Wegen

Uit kaartmateriaal vervaardigt rond 1810 blijkt dat Thorn over een weinig ontwikkeld wegennet beschikte. De noordpunt van de gemeente Thorn werd doorsneden door de Napoleonsweg, een weg van provinciale betekenis, aangelegd in 1812. Lange tijd was dit de enige verbinding van belang in MiddenLimburg. Deze weg loopt over de westelijke Maasoever van Venlo via Maaseik (België) naar Maastricht. Verder bestonden slechts interlokale wegen die Thorn verbonden met de omliggende kernen. De belangrijkste verbindingen waren de weg van Ittervoort langs de noordzijde van de kern Thorn naar Wessem en de weg van Grathem langs de kern Baarstraat naar de kern Thorn en vervolgens in zuidoostelijke richting naar Stevensweert.

Rond 1860 was het bestaande wegennet niet ingrijpend verbeterd of uitgebreid, enkel de weg van de kern Thorn naar de gemeente Wessem was verhard. De interlokale verbindingen door de in 1839 tot stand gekomen rijksgrens aanmerkelijk bemoeilijkt- waren door de aansluiting van de weg van Maastricht naar Roermond op de Napoleonsweg bij Wessem rond 1850 hersteld.

Rond 1935 waren de voornaamste interlokale wegen verhard. De kern Thorn was door twee verharde wegen aangesloten op de Napoleonsweg. De uitvalsweg van de kern Thorn naar Kessenich (België) was eveneens verhard.

4.2 Waterlopen

De belangrijkste waterloop op het grondgebied van de gemeente Thorn is de Ittersebeek. Deze waterloop komt de gemeente uit de richting Ittervoort (gemeente Hunsel) in het westen binnen, en stroomt vervolgens langs de zuidkant van de kern Thorn waar ze de naam Thornderbeek draagt. In oostelijke richting verlaat deze beek de gemeente.

Vanuit de kern Baarstraat stroomt een kleine waterloop richting kern Thorn, passeert de kern oostelijk en mondt uit in de Thornderbeek. In de Thornderbeek is ten zuidoosten van de kern Thorn een stuw geplaatst.

Een aftakking van de Ittersebeek doorstroomt de noordwesthoek van de gemeente Thorn.

Het kanaal Wessem-Nederweert, in gebruik genomen in 1929, doorsnijdt de noordpunt van het grondgebied der gemeente Thorn. Voor de ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente heeft dit kanaal geen betekenis gehad.

4.3 Spoorwegen en tramlijnen

De Centrale Limburgsche Spoorwegmaatschappij nam in 1915 de lijn Roermond-Ittervoort in exploitatie. Deze lijn liep van Roermond via Horn, Beegden, Heel en Panheel, Thorn en Ittervoort naar Maaseik in België. De opening van de lijn was zeer ongelukkig. Als gevolg van de eerste wereldoorlog kwam aanvankelijk geen doorgaand tramverkeer tot stand. Thorn was

tot ongeveer 1920 het eindstation. De toenemende concurrentie van het wegvervoer en de economische malaise tijdens de jaren dertig noopten in 1935 tot sluiting van dit baanvak.

5. De gemeente Thorn, nederzettingen

- 5.1 Thorn is van oorsprong een agrarische nederzetting maar draagt duidelijke sporen van de band met een godsdienstige stichting. Het Benediktinessen klooster, dat kort voor 995 werd gesticht, werd in de loop van de 14e eeuw veranderd in een wereldlijk stift waarin slechts leden van de hoogste adel konden worden opgenomen. Het stift ontwikkelde zich tot een rijks- en ridderlijk vorstendom. Door de nauwe band met het keizerlijk Oostenrijks hof kwam in de 18e eeuw een krachtig hofleven tot stand. Tot de opheffing in de Franse tijd heeft het klooster het maatschappelijk leven in Thorn volledig beheerst. De ontwikkeling van een barokke hofcultuur bij het adellijk stift gaf het dorp stedelijk aanzien. De welgestelde adellijke dames lieten vele monumentale huizen in de gemeente bouwen. Kerken, kapellen en abdijgebouwen werden voortdurend verfraaid.

Begin negentiende eeuw telde de gemeente Thorn ongeveer 1100 inwoners. De bebouwing van de kern Thorn concentreerde zich in de zuidoosthoek rond het stift, tussen Hoofdstraat en Thornderbeek. Verder bevond zich bebouwing langs de weg in noordelijke richting naar de kern Baarstraat, en langs de weg in westelijke richting naar de gemeente Ittervoort. Langs de weg in noordwestelijke richting vanuit de kern Thorn bevond zich eveneens enige bebouwing. Direct ten zuiden van de kern liggen twee landgoederen en een grote hoeve : de Groote Hegge ; de Kleine Hegge en Groenenberg. Deze vormen de begrenzing van de bebouwing in zuidelijke richting. Ten noordoosten van de kern Thorn bevindt zich de hoeve Zegershof.

In de periode 1810-1867 vond enige verdichting plaats in de bebouwing langs bovengenoemde straten : de uitbreiding buiten deze straten was gering, wel werd een groot aantal 17e en 18e eeuwse panden in de kern ingrijpend verbouwd. In dit laatste jaar telde Thorn 1375 inwoners.

De veranderingen die optraden in de periode 1867-1934 waren betrekkelijk gering. Langs de verharde weg in noordwestelijke richting, die aansluit op de Napoleonsweg, bevond zich enige nieuwe bebouwing. Ook langs de weg richting Ittervoort was de bebouwing toegenomen. Iets groter was de toename langs de verharde weg naar Kessenich (België).

Rond de dakpannenfabriek ten oosten van de kern Thorn had een uitbreiding van de bebouwing plaatsgevonden. Naast deze kleiwarenindustrie had Thorn enkele bierbrouwerijen en een metaalbedrijf waar machinerieën voor de landbouw werden gefabriceerd.

De agrarische crisis in het laatste decennium van de vorige eeuw en de hoge lonen die in deze tijd werden betaald voor land- en fabrieksarbeid in Duitsland leidden er rond de eeuwwisseling toe dat vele Limburgers naar Duitsland trokken om hier seizoensarbeid te verrichten. In 1905 waren 160 van hen afkomstig uit Thorn, op een totale populatie van ruim 1500 inwoners. Het inwoneraantal was toegenomen tot ruim 1500 rond de eeuwwisseling.

5.2 Baarstraat

De kern Baarstraat, gelegen ten noorden van de kern Thorn, is een duidelijk voorbeeld van een lineaire nederzetting met een agrarisch karakter. Even ten noordoosten van de kern Baarstraat lag de hoeve Aen den Broek.

In de periode tot 1867 had nauwelijks uitbreiding van de bebouwing plaatsgevonden in deze kern. De eerdergenoemde boerderij Aen den Broek droeg de naam Haegenbroek. In de volgende zestig jaar was van een duidelijke verandering ter plaatse geen sprake. De weg langs deze kern was nog steeds niet verhard.

5.3 Sandfort

De kern Sandfort, gelegen op de grens van de gemeenten Thorn en Hunsel, ten noorden van de kern Thorn, wordt rond 1810 op kaartbladen vermeld onder de naam Samfurth en telde slechts enkele huizen.

Ofschoon nabij Sandfort in 1812 de Napoleonsweg werd aangelegd heeft deze belangrijke doorgaande verbindingsweg geen invloed uitgeoefend op de toename van de bebouwing. Tot aan de tweede wereldoorlog vond er geen belangrijke uitbreiding plaats.

5.4 Buiten deze drie kernen en de onder Thorn genoemde landgoederen en boerenhoeven bevond zich in de periode 1850-1940 enkel rond de Loretokapel, ten noordwesten van de kern Thorn, nog enige bebouwing. De Loretokapel, ook bekend als de Kapel Onder de Linden, werd in 1673 gebouwd naar een voorbeeld van een Mariakapel te Loreto (Italië).

Rond 1810 droeg deze bebouwing de naam Capeller huys, rond 1870 was de naam Lorette Kapel en in de jaren dertig van deze eeuw droeg deze de naam Lorettenkapel.

Daarnaast bevinden zich verspreid over het grondgebied van de gemeente nog een aantal kapelletjes. In 1867 waren dit er een tiental, waarvan er in de dertiger jaren van deze eeuw nog een zevental resteerden. Anno 1989 zijn de meesten nog intact.

5.5 De grootste toename van de bebouwing in de gemeente Thorn vond na de tweede wereldoorlog plaats. De kern Thorn werd uitgebreid met een aantal woonwijken aan de noordzijde van de weg die vanuit Ittervoort naar Thorn en vervolgens richting Wesseem loopt. Door de bouw van enkele winkel- en bedrijfspanden sedert 1988 is de kern Baarstraat vrijwel aan Thorn vastgebouwd. De kern Sandfort daarentegen vertoont ook na 1945 nauwelijks enige groei.

De autosnelweg E-9, (Maastricht-Eindhoven) doorsnijdt de noordpunt van de gemeente Thorn. De Napoleonsweg kreeg een aansluiting op deze autosnelweg, en zodoende kan de gemeente Thorn profiteren van deze noord-zuid verbinding.

Naast een toename van de industrie, o.a. een liftenfabriek, werd ook het sterk gegroeide toerisme na de tweede wereldoorlog voor het witte stadje een belangrijke inkomstenbron. Ondanks

deze ontwikkelingen heeft Thorn zijn landelijk karakter weten te behouden.

6. Conclusies

- 6.1 Na de voltooiing van de inventarisatie dienen betreffende de gemeente Thorn de volgende opmerkingen de gemeentebesrijving af te sluiten.
- 6.2 Wat betreft de bebouwing uit de periode 1850-1940 kan in de kern Thorn onderscheid gemaakt worden tussen de oude kern rond de kerk en het deel van de kern daarbuiten. Binnen de oude kern werden panden uit het tijdvak 1850-1940 uitsluitend aangetroffen in de vorm van invullingen binnen de in 1850 reeds bestaande bebouwing. In de meeste gevallen stammen de gebouwen uit de tweede helft van de negentiende eeuw en het begin van de twintigste eeuw. Ze werden met name aangetroffen in de Hoogstraat, Bogenstraat en Trippaardstraat. Het betreft doorgaans panden met een woonfunctie, die door hun ligging in een aaneengesloten bebouwing een enigzins stads karakter hebben. Buiten de oude kern hebben de gebouwen uit de periode 1850-1940 een meer gevarieerd karakter, al overheerst ook hier de traditionele bouwstijl. Een betrekkelijk groot aantal panden, van laat negentiende eeuws tot dertiger jaren van de twintigste eeuw, werden aangetroffen langs beide zijden van de weg, die achtereenvolgens Steegputstraat, Wal, Casino en Ittervoorterweg heet. Bijzonder in het oog springt het grote hoekpand op de hoek Steegputstraat-Steeg, waarschijnlijk als winkelhuis of horecagelegenheid gebouwd in de jaren 1930. Grote hoekpanden uit de jaren 1930 met een fantasievolle verwerking van elementen als vensters, portieken etc. werden eveneens aangetroffen op twee tegenover elkaar liggende hoeken van respectievelijk Akker en Boekenderstraat met de Kruisweg.
- 6.3 De gemeente Thorn bevat zeer weinig verspreide bebouwing. Enige aandacht verdient de boerderij Segershof, oostelijk van de kern Thorn gelegen. Het is een, in baksteen opgetrokken, gesloten boerderij in carré-vorm.
- 6.4 Uit de bevindingen, opgedaan tijdens de inventarisatiewerkzaamheden binnen de gemeente Thorn, kan geconcludeerd worden dat wat betreft de gemeente Thorn in de periode 1850-1940 geen sprake kan zijn van stedenbouwkundige ontwikkelingen van enige omvang. Het aangeven van een stedenbouwkundige typologie wordt dan ook niet relevant geacht.

Literatuurlijst

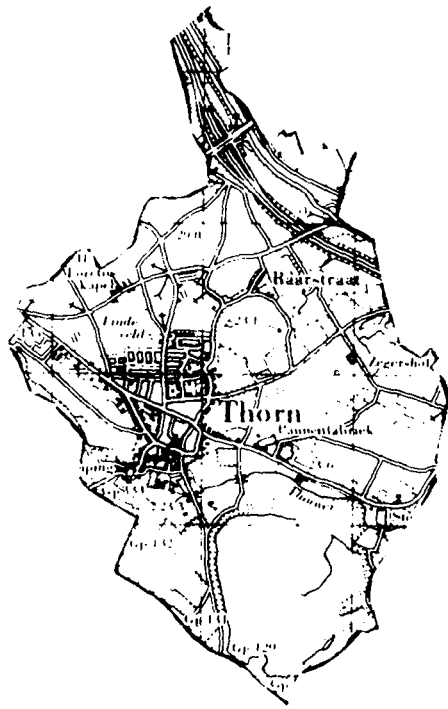
1. Handboek der Geografie van Nederland, Deel VI, Zwolle 1959.
2. J. Kuyper, Gemeente-atlas van Limburg, Maasbree 1981
3. Lijst der Nederlandse gemeenten, s'-Gravenhage 1988.
4. Dr. G.C.P. Linssen, Verandering en verschuiving.
Industriële ontwikkeling naar bedrijfstak in Midden- en Noord-Limburg 1839-1914, Tilburg 1969.
5. Ph. van der Maelen, Dictionnaire Géographique du Limbourg, Assen 1978.
6. Drs. J.F.R. Philips, Drs. J.C.G.M. Jansen, Drs. Th. J.A.H. Claessens, Geschiedenis van de landbouw in Limburg 1750-1914, Assen 1965.
7. Drs. A. Steegh, Kleine monumentenatlas van Nederland, Zutphen 1976.
8. W.J.M. Leideritz, "De stoomtrams van Noord-Brabant en Limburg", in : Trams en Tramlijnen. Rotterdam. 1972.
9. R.C. Hekker e.a., Dorp en stad in Limburg, Zutphen 1981.
10. Streekplan Noord- en Midden-Limburg, 3 Dln. S.L. 1982.
11. Kleine atlas voor de geschiedenis van de beide Limburgen. Maastricht 1989.
12. W. Sangers, R.Janssen, Thorn het witte stadje. Thorn 1982.
13. J.J.M. Timmers, Thorn, het witte stadje. DSM kalender.

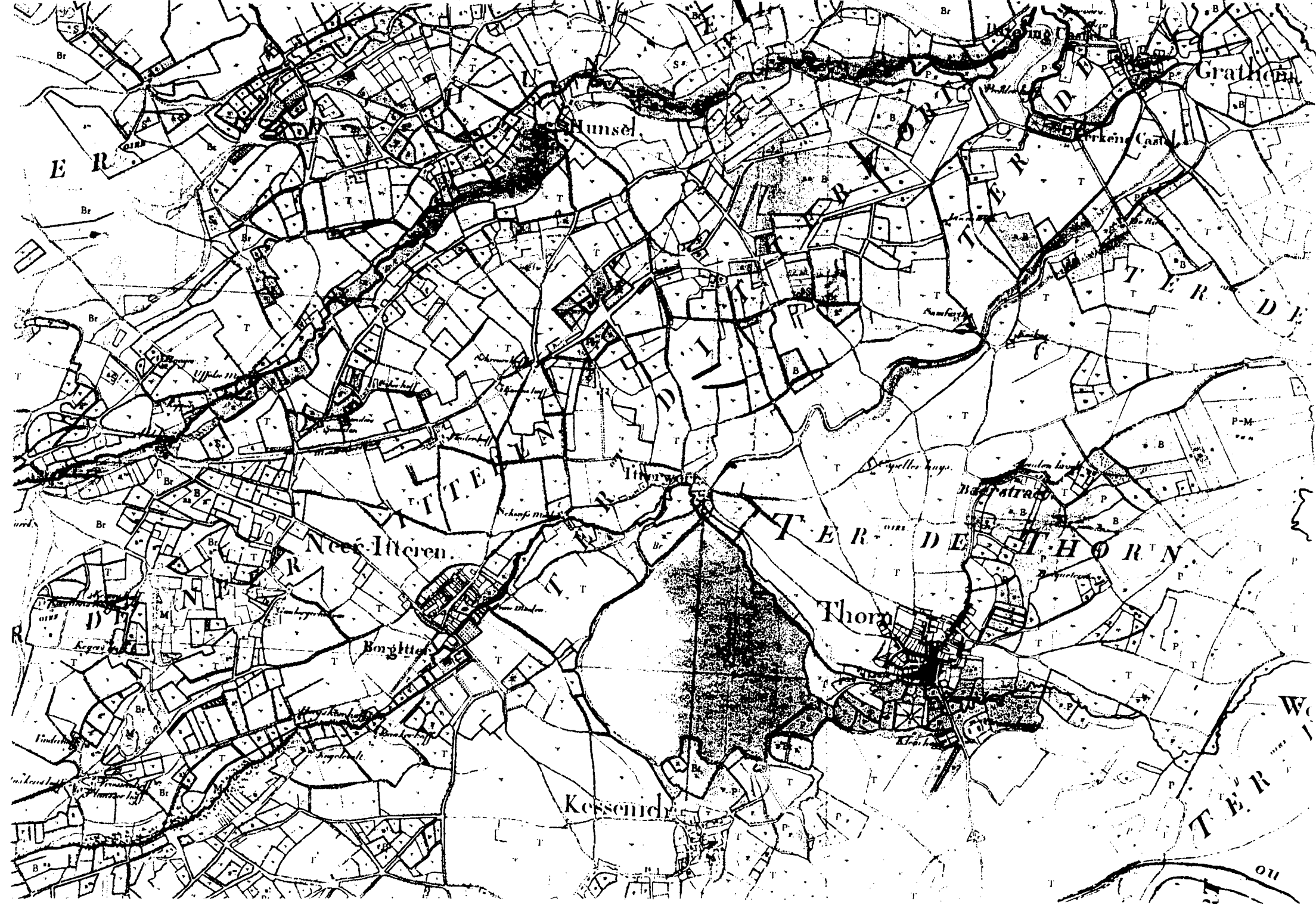
Kaartmateriaal

1. Tranchotkaart nr. 45
Thorn 1803-1820
1 : 25.000
2. Kaart uit J. Kuyper, Gemeente-atlas van Limburg
Thorn 1867
1 : 25.000
3. Topografische kaart nr. 745
Thorn 1936
1 : 25.000
4. Kaart gemeente Thorn 1982
1 : 10.000
5. Kaart provincie Limburg, regio Midden-Limburg
1982
1 : 50.000

Lijst van bij de gemeentebeschrijving gevoegde afbeeldingen

1. De huidige gemeente Thorn
2. Tranchotkaart Thorn
3. De gemeente Thorn in 1867
4. De gemeente Thorn in 1936

HUNSEL

Grathorn

ER

TER

TER

TER

DE

ITTE

ITTE

TER

DE

TER

THORN

NEE-ITTE

Thorn

Borghien

Kessenich

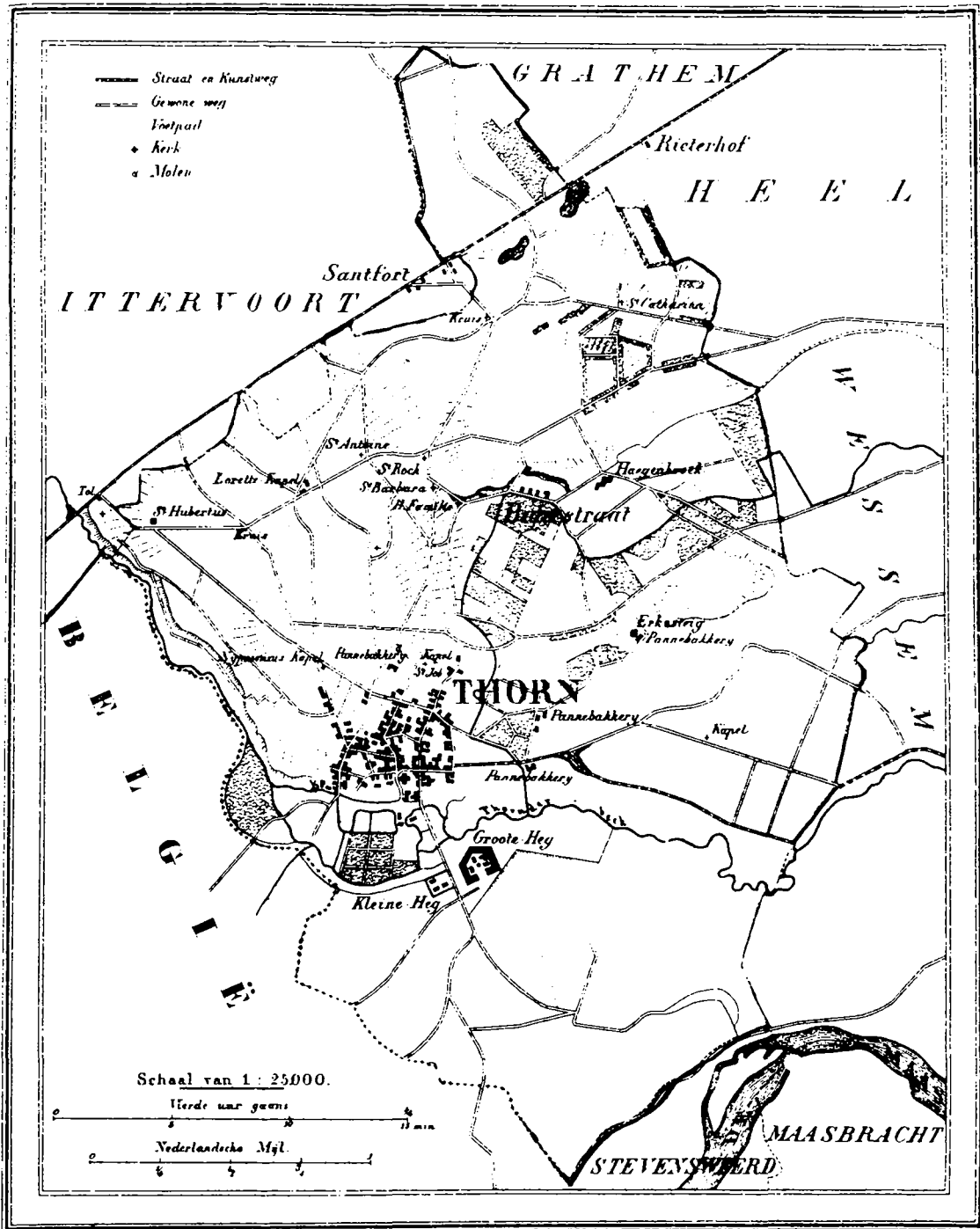
TER

W

TER

W

ou

1867.

679 Bunders. 1375 Inwoners.

Uitgave van laag Springaar te Leeuwarden

